

BACHELOROPPGAVE

Hvordan kan musikk være en ressurs i spesialpedagogisk arbeid med autistiske barn i barnehagen?

How can music be a resource in special education work with autistic children in kindergarten?

Kandidatnummer: 436

Program: Bachelor i barnehagelærerutdanning

Fakultet for lærerutdanningen, kultur og idrett

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Veileder: Anna Blekastad Watson

25.05.2022

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Innholdsfortegnelse

Abstract.....	4
1.0 Innledning.....	5
1.1 Valg av problemstilling og tematikk	5
2.1 Metode.....	6
2.2 Kvalitativ metode	7
2.3 Kvalitativt intervju	7
2.4 Litteraturstudie	8
2.5 Metodetriangulering	8
3.1 Funn i litteratursøk.....	8
3.2 Ulike forståelser av spesialpedagogikk	8
3.3 Autisme	10
3.4 Kjennetegn på autisme hos barn	11
3.5 Spesialpedagogiske arbeidsmetoder	12
3.6 Musikkterapi	12
3.7 Pedagogisk musikkterapi	13
3.8 Musikkterapi for mennesker med autisme	13
3.9 Metoder innenfor musikkterapi	14
3.10 Det kritiske synet på spesialpedagogisk arbeidsmetoder	15
4.1 Drøfting av litteraturen	16
4.2 Musikkens plass i spesialpedagogisk arbeid i barnehagen	16
4.3 Musikalitet - har alle barn evnen til dette?	19
4.4 Spesialpedagogiske arbeidsmetoder – utestengende?	20
5.1 Case	21
5.2 Case 1 - Barnet i denne casen får det fiktive navnet Tom.	21
5.3 Case 2 - Barnehagelæreren har i denne casen fått det fiktive navnet Marie.	22
6.1 Drøfting av case.....	23
6.2 Case 1 Tom: Musikk som språk	23
6.3 Case 2 Marie: Skapende musikkaktiviteter	25
6.4 Felles drøfting	27
7.1 Drøfting av litteratur og case	28
8.1 Konklusjon.....	29
9.1 Litteraturliste	31
	2

10.1 Vedlegg.....	34
10.2 Vedlegg 1 - Samtykkeskjema	34
10.3 Vedlegg 2 - Intervjueguide	37

Abstract

This bachelor's thesis explores through use of literature, case studies and research via interviews how music can function as a resource in kindergartens special education for children with autism. This thesis explores various kinds of methods and tools, as well as their function, used to accommodate the needs of autistic children, with a deeper exploration of the use of music as special education tool in practice. This thesis looks into the various methods used in special education, such as music therapy. The study shows the effect of using such methods in kindergarten and the great values of such tools. This thesis also explores the autism diagnosis and how it affects the child, which among other things has led to the discovery of how extensive and complex special education in its practice can be. The research in this thesis shows part of the immense value that music has in special education, with confirmation through two different interviews where both express the effectiveness of music. This research helps see the necessity of resources and research within this field. This thesis concludes that music can be used as a developmental and socially inclusive tool for children on the autism spectrum, which has explored in this thesis using two study cases from the different perspectives of an autistic child and a kindergarten teacher.

1.0 Innledning

I denne oppgavens første kapittel skal jeg gjennomgå mitt valg av tema, presentere min valgte problemstilling og videre introdusere oppgavens struktur.

Jeg har i denne oppgaven valgt å skrive om hvordan musikk kan være en ressurs i spesialpedagogisk arbeid med autistiske barn i barnehagen. I oppgaven belyser jeg litteratur og forskning som er gjort rundt tematikken og drøfter hvilke utfordringer og verdier dette arbeidet består av. Oppgavens hensikt er å få et innblikk i det spesialpedagogiske arbeidet som gjøres i barnehagen med gruppen autistiske barn og deres møte med musikk. Denne oppgaven vil ta for seg ulike problematikker rundt formen på det spesialpedagogiske arbeidet som gjøres, effekten og virkningen den har i den vanlige barnehagehverdagen.

Oppgavens tematikk er viktig innenfor barnehagepedagogikken for den berører tematikk innen det kunstfaglige og spesialpedagogiske arbeidet som skal gjennomføres i barnehagen. Dette er et område jeg ønsket å belyse for jeg tror det vil være viktig i å sikre kvaliteten på arbeidet som gjøres med denne gruppen barn.

Jeg ønsker at oppgaven skal vise relevant fagstoff og undersøkelser rundt problemstillingen min og ønsker å finne gode måter på hvordan vi kan tilrettelegge best mulig for de autistiske barna i barnehagen.

1.1 Valg av problemstilling og tematikk

I boken «en barnehage for alle» belyser Palma Sjøvik at i en rapport om kvalitet i barnehagesektoren blir det fremholdt at de fleste barn med særskilte behov får plass i barnehage, men det blir hevdet at vi har lite kunnskap om kvaliteten på tilbudet til denne gruppen (Sjøvik, 2014, s. 39). På bakgrunn av dette ble jeg nysgjerrig på å finne ut hvordan tilbudet til barn med særskilte behov ser ut og om musikk kan brukes som ressurs og virkemiddel i barnehagens arbeid med spesialpedagogikk.

Det ble tydelig for meg i prosessen i å velge problemstilling at effekten på å bruke musikk i spesialpedagogisk arbeid spesielt interesserte meg, også noe fordi jeg savnet et svar på hvilken verdi det hadde. Oppgave ble også særlig snevret inn på autistiske barn ettersom det

er et felt jeg har noe kompetanse i og da ble undersøkelsene gjort i hovedsak på denne gruppen barn, samt generelt hvilken ressurs musikk er i et spesialpedagogisk arbeid.

Jeg har erfart i praksis at estetiske fag kan være til stor glede for alle barn, også barn med autisme. Jeg spør da i denne oppgaven: hva kan musikk bidra med i jobbingen med barnehagebarna med autisme? Jeg ønsker å undersøke hvordan barnehagen kan ta i bruk musikken i jobbingen med denne gruppen barn sin utvikling.

I valg av tematikk ble også rammeplanen tatt i betraktning. Rammeplanen er en forskrift til barnehageloven som beskriver mer detaljert hva barnehagen skal inneholde og hvilket ansvar personalet har. Rammeplanen hevder at opplevelser med kunst og kultur i barnehagen kan legge grunnlag for tilhørighet, deltakelse og eget skapende arbeid. I min oppgave blir rammeplanens kapittel om kunst, kultur og kreativitet viktig for å besvare min problemstilling. Dette er et fagområde som omhandler ulike uttrykksformer som billedkunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design. (Utdanningsdirektoratet, 2017).

2.1 Metode

Denne oppgaven er benytter litteraturstudie som metode, med kvalitative intervju som skal sette grunnlaget for to caser jeg senere vil drøfte. I dette kapitlet vil jeg presentere valg av metode.

Vitenskapelig metode sier Bergsland & Jæger er framgangsmåter eller teknikker for å gi svar på ulike typer forskningsspørsmål. Målet er å få fram informasjon om den "sosiale virkeligheten", og kunnskap om hvordan denne informasjonen kan analyseres. Det dreier seg om å samle inn, analysere og tolke data, og dette er en sentral del av empirisk forskning (Bergsland & Jæger, 2014, s. 66)

I valg av metode tok jeg utgangspunkt i det jeg opplevde ville være til hjelp for å kunne besvare oppgavens problemstilling «Hvordan kan musikk være en ressurs i spesialpedagogisk arbeid med autistiske barn i barnehagen?». I jobbingen har jeg samlet inn nyttig data gjennom

ulike litteratursøk og kvalitativ metode. Innenfor den kvalitative metoden har jeg valgt å ta i bruk intervju.

2.2 Kvalitativ metode

Kvalitativ forskning baserer seg på et vidt spekter av innsamlingsmetoder. En viktig målsetting med kvalitative tilnærminger mener Bergsland & Jæger er å oppnå forståelse av sosiale fenomener, der det å kunne fortolke disse fenomenene får stor betydning. Blikket rettes mot menneskers hverdagshandlinger i sin naturlige kontekst. Dette kan for eksempel være intervju av barnehageansatte. Fortolkning og kontekst blir dermed helt sentrale begrep innen kvalitativ forskning (Bergsland & Jæger, 2014, ss. 67-68).

Hovedpoenget med kvalitative intervjuer er at intervjueren lar intervjupersonen formulere svarene selv. I slike intervjuer er det ofte mindre standardisering, intervjuene er mer ustrukturerte og åpne. Fordelen med denne typen intervjuer er lettere finner kjernepunktene i det emnet en vil studere (Løkken & Søbstad, 2013, s. 107).

2.3 Kvalitativt intervju

Mine kvalitative intervju bestod av tre intervju objekter med relevans innenfor spesialpedagogisk arbeid med musikk i barnehagen. Informantene fikk en intervjuguide før intervjuet ble holdt og intervjuene hadde en varighet på 30-45 minutter. De fikk spørsmål rundt deres forhold til musikk, musikk i spesialpedagogisk arbeid og deres erfaring med autisme.

Ottar Hellevik skiller mellom strukturert og ustrukturerte måter å samle inn data på. Når det gjelder intervjuer mener han at en kan skille mellom direkte og indirekte intervju. Innenfor direkte intervju, skiller en blant annet mellom personlig intervju og telefonintervju. Personlig intervju er mer vanlig i systematiske studier, blant annet i forskningssammenheng (Løkken & Søbstad, 2013, ss. 105-106). Jeg valgte i min oppgave direkte, personlig og telefon intervju. De jeg kunne møte direkte gjorde jeg det, men noen måtte kontaktes via telefon.

2.4 Litteraturstudie

I tillegg til en kvalitativ metode, ønsker jeg også å bruke litteratur som hovedkilde til datainnsamling. For å kunne svare på oppgavens problemstilling ønsker jeg å benytte meg av litteratur og forskning for å teoretisk besvare oppgaven. Litteraturstudier gir muligheten til å finne ut hva som allerede er forsket på i et avgrenset tema. Dette vil være til hjelp i min oppgave. Gjennom litteraturstudie vil jeg kunne undersøke hvilke syn og blikk som er dannet på spesialpedagogisk arbeid i barnehagen med autistiske barn samt dens form.

I litteraturstudie tar man i bruk ulike kilder, gjennom et litteratursøk velges det ut relevant litteratur. Oppgaven vil bestå av en gjennomgåing av funnene gjort etter litteratursøket og videre vil jeg da drøfte rundt min problemstilling opp mot funnene gjort i litteratursøket.

2.5 Metodetriangulering

Jeg har i denne oppgaven valgt å benytte meg av to hoved metoder, kvalitativt intervju og litteraturstudie. Metodetriangulering, eller flermetodedesign som noen kaller det, sier Bergsland og Jæger er når vi velger en kombinasjon av forskjellige metoder for å belyse et tema. Bestemte fenomener studeres da bredere fra ulike synsvinkler og synspunkter, og problemstillingen belyses av hjelp av forskjellige metoder (Bergsland & Jæger, 2014, s. 69).

3.1 Funn i litteratursøk

3.2 Ulike forståelser av spesialpedagogikk

Bente Hvidsten skriver i boken «Spesialpedagogikk i barnehagen» (2014), at et viktig prinsipp i spesialpedagogikken er at de ulike gruppene kan få individuell hjelp. Videre at spesialpedagogikkens utvikling må ses i lys av tidligere politiske debatter og forskning som kontinuerlig bidrar med nye føringer i faget. Hun referer til Hans-Jørgen Gjessing som i 1974 definerte at spesialpedagogikkens overordnede mål var å øke individets basale funksjoner for læring. Videre ser hun på om den definisjonen har endret seg. Hun referer til boken «Spesialpedagogikk» av Befring og Tangen som blir revidert hvert tredje år fram til 2012. Her ser hun at ordvalget i definisjonen deres har endret seg i de fire utgavene fra å dreie seg om et fokus på individet til et fokus på hvordan samfunnet kan legge til rette for barn, unge

og voksne med funksjonsnedsettelse (Hvidsten, 2014, s. 17). Den siste utgavens definisjon lyder slik:

«Spesialpedagogikkens overordnede mål er å fremme gode lærings-, utviklings- og livsvilkår for barn, unge og voksne som av ulike grunner møter eller er i betydelig risiko for å møte funksjonshemmende vansker og barrierer i sin utvikling, læring og livsutfoldelse.» (Hvidsten, 2014, s. 17)

Hvidsten konkludere i sitt kapittel at spesialpedagogikk som fagfelt er i kontinuerlig forandring, som også er tydelig i de to ulike definisjonene hun refererte til. Forskjellen mener hun, i et kort historisk løp, er at fagfeltets forståelse av nedsatt funksjon har dreid fra et individrettet fokus med segregerende institusjonstiltak til en samfunnsorientering med forebygging og inklusjonsrettede tiltaksordninger (Hvidsten, 2014, s. 19).

Torgeir Haugen og Kjell Ivar Skjerdingsstad sin bok «Children and Young People, Aesthetics and Special Needs» (2018) introduserer med bokens mål, som er å vise hvordan estetikk kan bidra til profesjonell praksis og refleksjoner over barn og unge med spesielle behov. De skriver at på den ene siden at boken er motivert av et behov for å reflektere bredere og jobbe dypere med det sårbare barnet som av ulike grunner avviker fra det som er oppfattet som normalt. På den andre siden poengterer de at vi må utnytte det ubrukte potensialet til estetisk refleksjon og praksis: dette er den doble drivkraften bak boken deres og forskningen utført av forskjellige forskere (Haugen & Skjerdingsstad, 2018, s. 9).

I introduksjonen presenterer de deres syn på det særskilte barnet og praksisen av spesialpedagogisk arbeid. De presiserer at å henvende seg til barn og unge med spesielle behov innebærer at mangfold bør aksepteres og anerkjennes som et mål i seg selv – en normativ skjevhet. Spesielle behov betegner de at kan skyldes reduserte motoriske ferdigheter eller kognitive funksjoner, problemer med syn og hørsel, språk- og talevansker, eller adferdsutvikling av sosial eller emosjonell art som for eksempel traumer blant unge flyktninger. De mener at spesielle behov derfor bør forstås bredere enn ulike diagnoser og funksjonshemninger. Ettersom det også inkluderer barns uidentifiserte og udefinerte problemer eller utfordringer, presiserer de at vi må huske at vi sikter til en svært heterogen gruppe hvis grenser ikke entydig kan trekkes. Men det barn med spesielle behov har til felles

er en betydelig forskjell mellom barnas premisser (kompetanser) og funksjon i motsetning til utviklingen som samfunnet forventer (Haugen & Skjerdingsstad, 2018, s. 10).

En annen tilnærming i Gjøsund og Husebys bok "Alle inkludert". Boken hevder at selv om spesialpedagogikk ofte blir sett på som en utvidelse av vanlig pedagogikk, har den likevel sine egne kvaliteter. I stor grad hevder de at kvalitetene er bestemt av situasjonen: hvilke problemer, avvik eller funksjonshemming(er) barnet eller den unge har, eller om det kan være problemer som har å gjøre med det pedagogiske innholdet som formidles. Ut fra dette blir det spesialpedagogiske arbeidet en utvidelse av det arbeidet vi ellers gjør i barnehagen (Gjøsund & Huseby, 2000, s. 1)

Mørland i boken «En barnehage for alle» referer til Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver som uttrykker et helhetssyn på barns utvikling og dannelsesprosess som er preget av hensynet til hverandre og gjensidige samhandlingsprosesser i lek, omsorg og læring. Dette synet hevder hun også skal prege det spesialpedagogiske arbeidet som foregår i barnehagen. Et annet syn er at barndommen er en livsfase med egenverdi i likhet med alle faser i menneskets livsløp. Hun mener at en slik holdning er et viktig korrektiv til de fagtradisjonene som hovedsakelig er opptatt av at barn må trene for å mestre ferdigheter i fremtiden (Mørland, 2014, s. 88).

3.3 Autisme

I bøkene «En barnehage for Alle» og «Spesialpedagogikk i Barnehagen» fant jeg tilnærminger til autismespekterdiagnosen. Sjøvik hevder at det er hovedsakelig to faktorer som er blitt lagt til grunn i vurderingen av om barn har særskilte behov. For det første gjelder det forhold som er knyttet til barnet selv, og for det andre gjelder det forhold i barnets oppvekstmiljø. Forhold som er knyttet til barnet selv, kan være ulike funksjonshemminger, kronisk sykdom, eller sorg og krisesituasjoner (Sjøvik, 2014, s. 20) , som omfatter barn med autisme.

Sæther hevder at de diagnostiske kriteriene på autisme har endret seg mye siden diagnosen ble beskrevet for første gang i 1943 og kriteriene vil sannsynligvis fortsatt være i kontinuerlig endring i fremtiden. Det er store individuelle forskjeller mellom mennesker med autisme. Disse forskjellene vil bety at barn med autisme ikke vil nødvendigvis oppføre seg helt likt

eller ha de samme utfordringene. Dette ser vi også i barnehagen at det spesialpedagogiske tilbudet ikke vil se likt ut for alle med autisme, på grunn av de store forskjellene.

Hver og en har sin egen utviklingshistorie også om kriteriene på diagnosen kan være lik. Sæther hevder at det har særlig vært tre sentrale utviklingsmessige problemer som har definert diagnosen. Sæther referer til Tellevik og Martinsen som uttrykker at problemene er språkvansker, vansker med å omgås folk og avvikende reaksjoner på omgivelsene. Autismen klassifiseres også som et syndrom, som betyr at det må være flere kjennetegn til stede for å kunne definere diagnosen (Sæther, 2014, s. 290)

Nordøen og Laberg henvender også til at betegnelsen for autismspekterdiagnosen for første gang var presentert på 1940-tallet. De bekrefter også at diagnosen har endret seg siden den gang. De sier at autismspekteret inkluderer både personer som har omfattende forstyrrelser, personer med mildere forstyrrelser og normalt evnenivå. Disse deles i tre grupper, barneautisme, atypisk autisme og aspergers syndrom (Nordøen & Laberg, 2014, s. 264).

3.4 Kjennetegn på autisme hos barn

Tidlige kjennetegn hos små barn sier de er avvikende blikk-kontakt, lite bruk av sosiale smil, lite imitasjon og svak respons på navnet sitt. De nevner også at det ofte er lite lydproduksjon og babling rettet mot andre mennesker, samt manglende utvikling av felles oppmerksomhet, det vil si evnen til å ha oppmerksomhet på det samme som de andre. Andre tegn som lite variasjon i ansiktsuttrykk, repertoar og gester følger også med (Nordøen & Laberg, 2014, s. 265)

Nordøen og Laberg sier at barn med ASD (Autismspekter-diagnosen) har en annen måte å tenke, forstå og oppfatte omverdenen på. Det påvirker den enkeltes evne til å lære. De hevder at hva som er effektive tiltak for barn med autisme, og som gir god effekt på lang sikt, er usikkert. De sier derimot at forskere og klinikere er enige om at tidlig identifisering og systematisk innsats påvirker både forløpet og prognosen.

De forskjellige treningsprogrammene som barn med ASD kan møte, har alle fokus på de grunnleggende vanskene som denne gruppen har med sosialt samspill, kommunikasjon, innlæring, hverdagsferdigheter og problemadferd. Dette kan utspille seg som vanskeligheter i

å forstå følelser, som kan gjøre det vanskelig å reagere «rett» i ulike situasjoner. Det kan også være vanskelig å bli forstått på grunn av mangel på noe/alt språk som kan gjøre at de utagerer seg fysisk. Eller hverdagsferdigheter som å spise og gå på do kan også være vanskelig. Dette er ferdigheter og vansker man kan trene på for eksempel sammen med en spesialpedagog.

Nordøen og Laberg referer også til et tiltak, anvendt adferdsanalyse, ABA. Adferdsanalyse er en metode for å forstå årsakene til en adferd, dette kan brukes i barnehagen i samarbeid med foreldrene (Weidle, 2022). Dette er ofte med på å oppdage diagnosen og brukes for å kartlegge adferdsmønstre. Her er det viktig å samarbeide tett med familien til barnet, og å ha støttende omgivelser. Nordøen og Laberg presiserer til slutt at det er ingen tiltak som vil kurere ASD, men at målet med tiltakene er å få barnet til å fungere best mulig med sin diagnose og sine særtrekk (Nordøen & Laberg, 2014, s. 269).

3.5 Spesialpedagogiske arbeidsmetoder

Jeg ønsker her å referer spesielt til en metode, den som er mest relevant for min oppgave som er musikkterapi.

3.6 Musikkterapi

Musikkterapi er en metode som bruker musikk som et virkemiddel og redskap i helsefremmende-sammenheng. Musikkterapi skal være til bruk for å bedre helse, utvikle og opparbeide ulike ferdigheter, og til økt livskvalitet hos ulike brukertyper. Musikkterapi brukes i mange ulike felt og arenaer, sånn som i barnehage eller skole. Ruud si er også at «forskning viser at musikkterapi gir bedre helse for mennesker med psykiske helseplager, bidrar til økt håp og motivasjon, motvirker depresjon og bedrer selvfølelse. Musikkens virkninger i terapien er godt belagt med forskning» (Ruud, 2022). Musikkterapi har ulike praksisarenaer. Disse skilles i seks ulike arenaer som pedagogisk musikkterapi, samfunnsmusikkterapi, musikkterapi som psykoterapi, medisinsk musikkterapi, rekreativ musikkterapi og musikk som egenerapi. I denne oppgaven vil jeg ta for meg spesielt den pedagogiske musikkterapien.

3.7 Pedagogisk musikkterapi

Dette er den typen musikkterapi som gjøres i det spesialpedagogiske arbeidet i barnehagen. Den tiden som er satt av til spesialpedagogisk arbeid kan brukes på musikkterapi. Musikkterapi i spesialundervisningen sier Ruud at handler om å gi positive læringsopplevelser gjennom musikk, som kan støtte individet i sin språklige, kommunikative, sosiale, emosjonelle, motoriske og intellektuelle utvikling (Ruud, 2022). Eksempler på dette kan være å utvikle språket gjennom sang, utvikle motoriske ferdigheter gjennom å bevege seg til musikken eller å jobbe med relasjoner til andre barn.

3.8 Musikkterapi for mennesker med autisme

Ifølge dosent i musikkpedagogikk Morten Sæther så finnes mye erfaring innenfor musikkterapien i arbeidet med mennesker med autisme. Det hevdes at metoder innenfor musikkterapi er særlig egnet for å åpne opp for følelsesmessig kommunikasjon og sosialt samspill med andre. Musikk aktiverer følelser, og det ser ut til følelsesopplevelser gjennom musikk virker ufarlige på det autistiske barnet. Sæther sier at hans erfaringer i arbeid med barn med autisme er at musikken vekker oppmerksomhet. Musikken kan lede barnet ut av selvstimulering og avvisende adferd. Selvstimulering er noe flere med autismediagnosen bruker som en form for å roe seg, ved å vifte med armer, repetitive lyder, rugging eller andre rituelle bevegelser (Sæther, 2014, s. 29).

Sæther opplever da at musikken når inn uten at noe hindrer en aktivisering av følelser hos barnet. De kan virke nysgjerrige på det som skjer i musikken. Samtidig som han opplever at mange er var for lyder, er de nettopp interessert i å utforske dem (Sæther, 2014, s. 29).

Anne Berg, førstelektor ved seksjon for fysisk aktivitet og helse ved Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning (DMMH) sier også at musikk kan fungerer som et terapeutisk redskap for autister. Hun hevder at det kan utløse minner, assosiasjoner og indre bilder. Dette kan være med å gi barnet mulighet for å uttrykke følelser. Hun referer til en studie der autister bruker lenger tid på å oppfatte lyder sammenlignet med barn som ikke er autistiske. Dermed vil deres vansker med å bearbeide lyd mulig hemme deres språk og kommunikasjonsevner. Dermed hevder hun det er grunn til å tro at barn med autisme vil ha stort utbytte av å både lytte til musikk og spille (Berg, 2018, ss. 103-104).

3.9 Metoder innenfor musikkterapi

Innenfor musikkterapi er det ulike metoder som tas i bruk. Jeg vil særlig trekke improvisasjon og lytting. Dette er arbeidsmetoder som er mye brukt i spesialpedagogikk i barnehagen, særlig i arbeidet med autistiske barn.

Improvisasjon er med på å skape kontakt med barnet. I dette vil terapeuten lytte til klientens spontane uttrykk og skape et improvisert samspill med disse og en gjensidig dialog gjennom musikken. Ruud definerer dette som klinisk improvisasjon, terapeutisk improvisasjon eller omtales under metoden kreativ musikkterapi (Ruud, 2022).

Improvisasjon hevder Sæther vi kan se på som et allment fenomen der vi får nye muligheter innenfor musikk arbeidet som gjøres i barnehagen. Sæther referer til boken *Mens leken er god* (årstall) hvor Ansnes og Fjørtoft som sier at improvisasjon er grunnleggende element i all kommunikasjonsutvikling. Allerede fra fødsel av vil blikk, gester og systemlyder bli satt inn i en sammenheng der en veksling mellom å gi og ta imot et samspill er mer enn imitasjoner. Partene i dette samspillet improviserer på bakgrunn av hverandres utspill. Disse improvisasjonene er gjerne av musikalsk karakter, der det handler om rytme, dynamikk, tonehøyde, klang og tempo. Når disse musikalske grunnelementene oppleves og uttrykkes i forhold til følelser, kan lyd bli musikk. Barn viser sin kompetanse i improvisasjon gjennom spontansangen (Sæther, 2014, s. 287).

Lytting brukes også mye i denne typen arbeid. sier at ved denne metoden lytter klienten aktivt og musikken gir opphav til bilder, assosiasjoner og kroppssopplevelser som hele tiden blir fortalt til musikkterapeutene (Ruud, 2022). Gunn Karoline Fugle beskriver musikklytting som noe som skaper muligheter for å stimulere fantasi og kunne bringe en gruppe sammen (Fugle, 2012, s. 174). Musikklytting kan også kombineres med maling eller andre uttrykksformer. Dette kan også utvikle seg til lek (referanse?).

Lek med varierte lydkilder kan utgjøre eksperimentfasen i en musikalsk prosess der både tradisjonelle instrumenter og andre lydkilder blir tatt i bruk. I hverdagssituasjoner kan vi observere barn som spiller på melkeglass, byggeklosser, spader og bøtter når de leker. Dette kan vi bygge videre på ved å utforske lyd sammen med barna. Vi kan gå på lyd jakt og

samtale om det vi hører. Dette kan gi inspirasjon til lyd improvisasjoner der fantasien får spillerom (Sæther, 2014, s. 287).

Disse arbeidsmetodene er ment til å fremme utvikling og også inkludere flere barn med samspill. Fugle sier at samspill kan være forløsende og være viktig i utvikling. Hun referer til forskning som peker på at det vil kunne redusere symptomer på uro, konsentrasjons og oppmerksomhetsvansker (Fugle, 2012, s. 51). I boken *Varme øyeblikk* (2001) av Even Ruud fant jeg også konkrete eksempler på hvordan musikkterapeutiske metoder er til for at denne gruppen barn skal ha egenverdi og få et tilbud som ikke bare er tilfeldig, men som vil løfte barnet utfra deres behov (Ruud, *Varme øyeblikk*, 2001, s. 86).

3.10 Det kritiske synet på spesialpedagogisk arbeidsmetoder

Det finnes flere arbeidsmetoder i spesialpedagogisk arbeid som innebærer å ta barna ut fra fellesskapet og jobbe på egenhånd i et annet rom med spesialpedagog, ofte er det slik i for eksempel musikkterapien. Slike skjermende metoder mener flere kan oppfattes utestengende eller isolerende. Bjørnbak, Berle og Bergseng har skrevet en kronikk om å ta barn ut av barnegruppen, der sier de at «Å bli tatt ut av fellesskapet er krevende følelsesmessig og kan føre til utvikling av lav selvfølelse og liten trivsel. Vi mener dette skaper mer utenforskap, mindre forståelse for hverandres ulikheter og begrenser vår normalitetsforståelse. For hvem er egentlig normal?» (Bjørnbak, Berle, & Heimstad-Bergseng, 2021).

De mener videre at en helhetlig tilnærming der alle barn og unges behov for deltakelse i lek, læring og samhandling, alltid må ivaretas. De mener at for at det skal skje, må det gjøres noe med systemet rundt barn og unge i stedet for ensidige individuelle tiltak (Bjørnbak, Berle, & Heimstad-Bergseng, 2021).

Journalist Siw Ellen Jakobsen sier også i sin artikkel «Funksjonshemmede unge faller mer og mer utenfor» (2016) for forskning.no at barn med funksjonshemninger skulle inkluderes med jevnaldrende. Det var idealene politikerne hadde for barn som vokste opp med en funksjonshemming på begynnelsen av 1990-tallet. Hun spør da om vi har nådd opp til disse idealene i dag? Hun referer til Jan Tøssebro, forsker og direktør ved NTNU Samfunnsforskning, som mener at vi ikke har det. Han får støtte av sin forskerkollega

Christian Wendelborg. Sammen har de redigert boka «Oppvekst med funksjonshemmede – Familie, livsløp og overganger» som oppsummerer forskningen fra et stort prosjekt.

Deres forskning er det største forskningsprosjektet som er gjort på funksjonshemmedes levekår i Norge. Forskerne fulgte her 661 familier og deres funksjonshemmede barn fra barna ble født fra 1993 til 1995 og opp gjennom hele oppveksten deres. I barnehagene fant forskerne at barn med funksjonsnedsettelse ble integrert på en god måte. Her er ni av ti en del av barnefellesskapet, men i årene fra barnehage til videregående skole synker andelen som er inkludert i det ordinære klassemiljøet dramatisk.

Etter å ha fulgt barna gjennom oppveksten observerer Wendelborg at barn med funksjonsnedsettelse sluses ut av det jevnaldrende miljøet gjennom utdanningsløpet. Ved hver overgang økes og forsterkes segregeringen (Jakobsen, 2016).

4.1 Drøfting av litteraturen

4.2 Musikkens plass i spesialpedagogisk arbeid i barnehagen

I litteraturen ser vi at i spesialpedagogisk arbeid er det stort fokus på at arbeidet skal være en utvidelse av det pedagogiske tilbudet som allerede er til stede i barnehagen. Hvis vi tar utgangspunkt i denne tilnærmingen, så vil vi kunne tenke oss at musikk får en naturlig plass i dette arbeidet. Men hvor stor plass får egentlig musikken i spesialpedagogisk arbeid og hvordan ser det ut i praksis?

Vi kan se i forskning at musikk kan bli en ettertanke i pedagogisk sammenheng. Ingeborg Lund Vestad referer til et doktorgradsarbeid som består av nærmere 20 timers observasjon med videokamera, gjennomført i to barnehager og hjemme hos 9 barn. I materialet kom det fram at barns glede over musikk syntes å bidra til en felles forståelse blant undersøkelsens deltakere, og at musikk er en viktig ingrediens i meningsfulle barneliv. Hun sier også at det virket uvant for mange av de voksne å snakke om barns musikkbruk, men opplevde at det skapte rom for å sette ord på tanker som lå under overflaten. Vestad mener at i forskningssammenheng er det viktig å sette fokus på det som skjer i de hverdagslige

øyeblikkene med barn og musikk. Det vil synliggjøre et område av barns liv som i vår kultur lett kan bli gitt for liten vekt, særlig i helsemessig sammenheng (Vestad, 2012, ss. 127-128).

Som nevnt er musikk noe vi skal ha fokus på i barnehagen, fordi barnehagen har et lovpålagt ansvar i å følge rammeplanen. Rammeplanen sier at:

«Opplevelser med kunst og kultur i barnehagen kan legge grunnlag for tilhørighet, deltakelse og eget skapende arbeid. I barnehagen skal barna få estetiske erfaringer med kunst og kultur i ulike former og organisert på måter som gir barna anledning til utforskning, fordypning og progresjon. Barna skal støttes i å være aktive og skape egne kunstneriske og kulturelle uttrykk. Barnehagen skal legge til rette for samhørighet og kreativitet ved å bidra til at barna får være sammen om å oppleve og skape kunstneriske og kulturelle uttrykk». (Utdanningsdirektoratet, 2017).

Barnehagen har dermed et ansvar for å kultivere musikken, for dette er en del av den pedagogiske virksomheten for *alle* barnehagebarn. Sæther sier at i en inkluderende barnehage skal alle barn ha rett til å delta i musikk aktivitetene ut fra sine forutsetninger. Det betyr at barnehagen må kunne legge til rette for den enkelte. Det handler om tilpasninger både når det gjelder valg av repertoar, gruppesammensetninger, nivå, ferdigheter og å kunne se utviklingsmulighetene (Sæther, 2014, s. 283).

Sæther mener at musikkaktiviteter i barnehagen bør i hovedsak handle om å gi barn inntrykk og uttrykk gjennom opplevelser. Barnehagen er en kulturarena der barns egne uttrykk gjennom medvirkning og skapende aktiviteter er det sentrale. Legitimering av kunstneriske aktiviteter bør ikke begrunnes ut fra en metode for andre gode hensikter enn at musikk aktiviteten har *egenverdi* både for barnet og barnehagen, mener Sæther. Videre mener han musikkaktiviteter i barnehagen ikke må begrunnes instrumentelt, musikk kan være både miljøskapende, virke motiverende på utforskning og innsats for mange barn i barnehagen (Sæther, 2014, s. 283).

Videre kan vi se en verdi av å bruke musikken med enkelte barn i spesialpedagogisk sammenheng. Haugen og Skjerdingstad er tydelig i sin bok om hvilken ressurs musikken er i spesialpedagogisk arbeid. De mener at det ikke er mangler på litteratur og forskning som tar

for seg muligheter og problemer i praktisk og profesjonelt arbeid med barn med spesielle behov. Haugen og Skjerdingsstad hevder imidlertid at det ser ut til at slik forskning - enten det er teoretisk eller praktisk - i stor grad gjøres i spesialundervisningen. I tillegg synes estetikk og estetisk uttrykk å være viet begrenset oppmerksomhet innenfor spesialundervisningen – særlig som sårbar.

Et av målene med deres bok med tverrfaglige tilnærminger er å bryte med denne tendensen. Barn med spesielle behov er altfor viktige til å bli behandlet av kun én profesjonell eller én vitenskapelig forskning alene. De mener om vi erkjenner mangfoldet av fenomenet som står på spill, er det åpenbart mye å lære ved å utvide omfanget av perspektiver og tilnærminger. Mens det er et rikt utvalg av andre mulige metoder, er Haugen og Skjerdingsstad motivert av den åpenbare fordelene det er å anvende estetiske måter å tenke og uttrykke seg på, for å oppleve kunsten så vel som det estetiske i hverdagskonteksts (Haugen & Skjerdingsstad, 2018, s. 11).

I denne sammenheng er det derimot viktig å tenke at all samhandling med musikk og kreativitet i barnehagen ikke må gjøres kun av personalet eller kun innenfor barnehagens vegger, men man kan se på mulighetene for å bringe kunsten inn eller bli med den ut.

Samira Jamouchi er utdannet ved Kunstakademiet i Brussel (1997) og Statens håndverks- og kunstindustriskole i Oslo (2001) og en av forskerne i boken til Haugen og Skjerdingsstad «Children and Young People, Aesthetics and Special Needs» (2018). Hun sier at ifølge Rammeplanen er barnehagelærere kunstpromotører og kuratorer for barn. De er ansvarlige for å velge hvilke kunstverk som skal vises og hvordan de skal vises. De har også ansvar for barnas deltakelse i kreativ utfoldelse. Hun vil foreslå at trekk ved performancekunst, spesielt i pedagogisk sammenheng, tilbyr ulike former for samhandling og en rik opplevelse med materialer, rom, kroppslig bevegelse og involvering.

Hun sier videre at når hun jobber med performancekunst for barn med spesielle behov betyr ikke det å gjøre ting enklere; tvert imot mener hun at vi bør skape en rik kontekst. Med dette mener hun mangfoldige muligheter for å utforske, oppleve og oppdage. En rik erfaring med forskjellige transformerbare materialer mener hun gjør det mulig for barn å fordype seg i skapelsen i henhold til deres interesse, posisjon og evner (Jamouchi, 2018, s. 259).

Avslutningsvis kan vi se at musikken har en verdi i det spesialpedagogiske arbeidet i barnehagen. Ingmar Meland, forsker i boken til Haugen og Skjerdingsstad hevder også at estetikken er viktig for barn og unge med spesielle behov fordi den gir dem glede og livskvalitet og fører til selvdannende aktiviteter som er avgjørende for deres velvære (Meland, 2018, s. 29). Dette ser vi stemmer overens med tidligere referanser og punkter i denne oppgaven.

4.3 Musikalitet - har alle barn evnen til dette?

Ut ifra det jeg fant i litteraturen om autismespekterdiagnosen vil man kunne spørre om med en slik diagnose, vil man kunne ha evnene til å bidra musikalsk og hva er det vi da legger i musikalitet? Sæther sier som sagt at i en inkluderende barnehage skal alle barn ha rett til å delta i musikk aktivitetene ut fra sine forutsetninger (Sæther, 2014), men blir alle barn det?

Begrepet musikalitet kan forstås ut fra mange perspektiver. Forskere innen psykologi, filosofi, pedagogikk og musikkvitenskap kan ha ulike oppfatninger for fenomenet er. Handler det om at musikalitet er forbeholdt noen få eller er alle musikalske? Det kommer an på hvordan en definerer fenomenet. Sæther tenker at et vidt og helhetlig syn på musikalitet vil gi mening her. Han referer til Sture Brandstrom som skiller mellom relativistiske og absolutte retninger når det gjelder syn på musikalitet. Musikalitet, i relativistiske orienteringer dreier seg om bredere, ikke elitistiske perspektiver, der amatørers musikkglede sidestilles med ekspertutøvelse. Musikalitet i relativistiske perspektiv, handler altså ikke først og fremst om evner eller talent til å spille eller synge, men setter i stedet musikaliteten i et barns spontansang på samme nivå som musikaliteten i skolerte musikere framføring (Sæther, 2014, s. 283).

Sæther referer til Howard Gardner. Han har presentert en teori om multiple intelligenser som har utfordret forskere og pedagoger verden over til å tenke nytt om menneskenes utviklingspotensiale. Han opererer med ni ulike typer intelligenser. I tillegg til de mest kjente, språklige intelligens og logisk matematisk intelligens, opererer Gardner blant annet med musikalsk intelligens. Den musikalske intelligensen handler om evnen til å skille tonehøyder, rytmer, klangfarger og tonearter som gjør oss i stand til å gjenkjenne, produsere, reproducere og reflektere over musikk. Ifølge Gardner finnes det ingen umusikalske mennesker, fordi den

musikalske intelligensen er nedfelt i oss alle. Han sier videre at det bare er i teorien at vi kan skille tydelig mellom de ulike intelligensene. De virker sammen i en helhet. Ut fra dette kan vi se at musikk kan være utgangspunkt for inkluderende musikkaktiviteter i barnehagen, en aktivitet som bidrar til positive opplevelser og mestringfølelse i barnehagehverdagen (Sæther, 2014, ss. 283-284).

4.4 Spesialpedagogiske arbeidsmetoder – utestengende?

I mitt litteratursøk fant vi også et kritisk syn på spesialpedagogiske arbeidsmetoder. Det er flere som mener, noe jeg også kan kjenne igjen fra egne erfaringer i barnehage, at skjermede metoder utestenger og isolerer denne gruppen barn.

Peik Gjøsund og Roar Huseby, første lektorer i pedagogikk, sier at å få til en vellykket integrering av et funksjonshemmet barn er ikke alltid enkelt. De hevder at hvis integreringen skal lykkes slik at det kan bli en god utvikling, må de andre barna akseptere det funksjonshemmede barnet. Undersøkelsen viser til at funksjonshemmede barn ikke blir akseptert av de andre like lett. Noen blir kanskje ertet eller holdt utenfor, men mer vanlig er det nok at de blir gående mye for seg selv og i den grad opplever ensomhet. Integreringen blir da lite reell. Det viser seg ofte at dersom vi overlater det funksjonshemmede barna til de ikke-funksjonshemmede uten noen form for aktiv voksen innblanding, faller barnet lettere utenfor (Gjøsund & Huseby, 2000, s. 27)

Ut ifra det vi har funnet ut om musikkens egenskaper har vi et godt utgangspunkt for å kunne hevde at musikken kan opptre som et inkluderingstiltak. Samtidig må vi ikke tenke at alle barn ikke vil ha godt av å skjermes iblant, ettersom mange barn trenger musikkterapi alene. Det vi vet om autismediagnosen forteller oss at denne gruppen barn kan ha mangel på språk, bevegelse osv. som vil gjøre et hvert inkluderingstiltak betraktelig vanskeligere og muligens unødvendig for barnet.

Likevel må vi slik som Gjøsund og Huseby tenke at når funksjonshemmede barn får et pedagogisk tilbud sammen med de andre, alminneliggjør vi funksjonshemmingen deres og gir et viktig signal om at de er like mye verd som alle andre barn (Gjøsund & Huseby, 2000, s. 22). Så her er det en balanse som vil være opp til barnehagen å se til.

5.1 Case

Med dataen innhentet ved kvalitative intervjuer har jeg utformet to ulike caser. Disse beskriver to ulike situasjoner i forhold til autistiske barn i barnehagen og hvordan musikk kan være en ressurs for barnehagen.

5.2 Case 1 - Barnet i denne casen får det fiktive navnet Tom.

Tom er en ung gutt med autisme. Han kommer fra en familie der mor også jobber i barnehagen Tom går i. Tom kan ikke gå enda og har ikke utviklet særlig språk, bare noen lyder. Han har ikke mye interesse av de andre barna rundt seg og trenger en del støtte i barnehagen.

Han har fått innvilget tilgang på musikkterapi en gang i uken. Foreldrene hadde et ønske om at barnet skulle få tilgang på musikkterapi for at de hadde brukt musikk hjemme for å fange barnets oppmerksomhet. Foreldrene opplevde det som vanskelig å kommunisere med barnet ellers, og har et utvalg av lyder de gjentar for Tom som han kjenner igjen.

Tom liker bare de lekene hjemme og i barnehagen som lager lyd. Han bruker mye instrumenter hjemme som står rundt om i huset, han lager rytmer som har et tydelig mønster. Musikken gjør også at Tom beveger seg mer. Under musikkterapi timene har foreldrene opplevd at barnet vugger fra side til side, noe han tidligere ikke har gjort før. De ser en tydelig utvikling i bevegelse fra gang til gang; musikken virker til å være utviklingsfremmende for Tom.

I musikkterapitimene er Tom alene sammen med terapeuten, han spiller og synger til Tom. Foreldrene har laget en CD med lydene Tom kan, så terapeuten skal lære seg dem. Familien opplever at Tom roer seg veldig, når de bruker musikk; til vanlig er han hyperaktiv. Musikken ser ut til å fange oppmerksomheten hans og han konsentrerer seg når rytmene i musikken spilles.

Tom holder seg mye for seg selv i barnehagen, slik som i eksemplene nevnt tidligere. Han har ingen interesse av de andre barna i barnehagen. Barnehagen bruker en del arbeidskraft og tid på å tilrettelegge for Tom, slik at han skal kunne få den hverdagen han trenger. Barnehagen

lurer på om det er noe de kan gjøre for å inkludere han mer i fellesskapet, uten å forstyrre resten av barnegruppen. Barnehagen ønsker at Tom skal få plass i de vanlige hverdagssituasjonene, men opplever at han kan være forstyrrende for de andre barna. Han lager mye lyder når han er urolig og mister interessen når han ikke får viljen sin. I tillegg blir flere barn nysgjerrig på Tom og skal bort for å snakke med han under samlinger.

Problemstilling: *Kan musikkterapi fungere som både et utviklingstiltak og et inkluderingstiltak for Tom?*

5.3 Case 2 - Barnehagelæreren har i denne casen fått det fiktive navnet

Marie.

Marie er barnehagelærer i en barnehage og jobber på småbarnsavdelingen. I barnehagen er det fire barn på hennes avdeling med autismediagnoser eller med utredning for autisme. Marie har fått et særlig ansvar for oppfølgingen av denne gruppen barn og trives godt med å jobbe tett på barna sammen med spesialpedagogen. Marie er kreativ og liker å finne løsninger som gjør at barna kan bli inkludert i fellesskapet.

Med en travel avdeling er det likevel utfordringer med å følge helt med på alt som skjer, og Marie opplever det som kaotisk til tider, spesielt når hun skal samle alle til samlingsstund. Det går ofte over styr og Marie må velge vekk sekvenser i samlingen, da enkelte barn skaper uro i gruppen eller mister fokus. Marie opplever at det er vanskelig å engasjere hele barnegruppen i en slik samling. Likevel har hun opplevd at noe av det som fungerer best i slike samlinger er musikk.

Når Marie synger og spiller på instrumenter er alle sammen med og hun opplever at roen kommer over gruppen. Spesielt de barna hun har et særlig ansvar for opplever hun får masse ut av samlingene hvor musikk står i fokus. Hun opplever det som et virkemiddel og en ressurs i arbeidet hennes, men kjenner frustrasjon over at hun gjør det samme hver gang, ettersom hun bruker de samme sangene og de samme øvelsene. Hun ønsker å utvikle disse musikkstundene til noe nytt med større variasjon i musikkrepertoaret hennes.

Hun er glad for at hun kan bruke musikk sammen med alle barna i barnehagen, ikke bare i det spesialpedagogiske arbeidet. Marie ønsker å koble musikken inn i hverdagssituasjonene, ikke bare samlingene. Hun ønsker å kunne bruke det som et verktøy i den pedagogiske virksomheten på avdelingen. Marie opplever at det som stopper henne er kompetansen. Hun føler at hun ikke helt er den sterkeste på det musikalske og blir usikker når de andre voksne på avdelingen skal høre og se henne synge eller spille.

Hun opplever at de andre voksne også trekker seg vekk når det er musikk og sang på planen og flere sier de ikke vil eller kan være med. Det er bare Marie som kan spille gitar på avdelingen og det er krevende når hun føler hun blir ansvarlig hver gang. Marie føler hun bærer ansvaret alene og skulle ønske de andre voksne var mer engasjert.

Problemstilling: *Hva kan Marie gjøre for å videreutvikle musikktilbudet på hennes avdeling?*

6.1 Drøfting av case

6.2 Case 1 Tom: Musikk som språk

Problemstilling: *Fungerer musikkterapi som både et utviklingstiltak og et inkluderingstiltak for Tom?*

Randi Rolvsjord sier i boken *Når musikken blir språk* at det karakteristiske for musikalsk samhandling i musikkterapi er at den har en helserelatert hensikt. Hun mener at intensjonen med å lage musikk er at det skal bidra til at klienten skal få et bedre liv og at den musikalske kommunikasjonen i musikkterapi skal føre til endring, blant annet gjennom å bidra til en personlig utvikling, gjennom å lindre smerter eller å påvirke klientens muligheter for deltakelse i sosialt liv (Rolvsjord, 2002, s. 8).

I Tom sitt tilfelle er det blant annet mangel på språk som vil være et av hovedproblemene man ville ha sett på i forhold til personlig utvikling. I casen forstår vi at foreldrene opplever musikken som en inngangsport og gjerne en kommunikasjonsform, som så langt hatt noe

effekt. Hvis vi da ser på musikken som et språk vil vi kanskje også finne grunnlag for musikkterapi som en ressurs i Tom sin sak.

Rolvstjords bok sier at i en romantisk musikkoppfatning kan musikken forstås som et universelt språk. Hun påpeker at i senere år har imidlertid musikkterapeuter funnet støtte for en slik umiddelbar meningsdimensjon ved å relatere medfødte egenskaper for samspill og kommunikasjon (Rolvstjord, 2002, s. 9). Sæther refererer til musikkterapeut Tom Næss som er opptatt av hvordan lyd kan stimulere til kommunikasjon og vekst. Musikk kan videre bli til et medium for samhandling og kommunikasjon, mener han. Det forutsetter at musikk kan skape mening for både lytter og utøver. Han arbeider med utgangspunkt i at lyd er oppmerksomhetsfangende, og at lyd gjennom improvisasjon kan være grunnlag for utvikling av kommunikasjon. Sæther påpeker at Næss' oppfatning er at lyd er selve råmaterialet for å skape musikk, men at musikk også er en samhandling mellom mennesker. Mennesket kan uttrykke seg gjennom musikk på en måte som går utover det verbale språkets begrensninger, hevder han. Et slikt utgangspunkt for det spesialpedagogiske arbeidet kan i hans oppfatning være sentralt.

For at musikk skal bli et godt utviklingstiltak, mener Sæther det må settes i prosesser som kan stimulere til vekst. Skapende musikkaktiviteter der eksperimentering, improvisasjon og komponering vektlegges, kan sette i gang både kognitive og emosjonelle prosesser (Sæther, 2014, s. 285).

Dette gir oss grunnlag for å tenke at musikken kan fungere som et språk for Tom og dermed en ressurs for barnehagen videre. De vil kunne bruke det som en måte å komme innpå Tom og kommunisere med han, som vil være til hjelp. Videre kan man jo spørre om musikkterapi fungerer mer isolerende for Tom, og da spørre om barnehagen burde ha større fokus på å integrere han i barnehagehverdagen?

Musikkterapeut Karin Schumaker sier at dersom det kliniske bildet av autisme forstås som en gjennomgripende utviklingsforstyrrelse, og dermed en affektiv forstyrrelse, er det avgjørende at musikkterapien fokuserer på den emosjonelle utviklingen og dermed evnen til relasjon. Han påpeker at ytterligere terapeutiske tilnærminger som krever evne til å være med og imitere kan bare brukes meningsfullt på grunnlag av utviklede mellommenneskelige relasjonsferdigheter. Musikkterapi mener han kan gi tilgang til mennesker der evne til å

imitere og danne dialog ikke er utviklet. Videre sier han at utviklings- og psykologisk orientert musikkterapi muliggjør dette basert på resultater fra spedbarnsforskning og et differensiert perspektiv mot de preverbale relasjonskvalitetene (Schumaker, 2014, s. 122).

Schumaker hevder at med dette tatt i betraktning kan vi se at spesifikke musikkterapi-intervensjoner kan føre til tydelig sosio-emosjonell utvikling. Han presiserer også at for å opprettholde dette utviklingsnivået trenger en person med autisme livslang støtte.

Musikkterapi kan sette i gang motivasjonen til å danne et forhold gjennom musikkmediet og ha en mulig beskyttende effekt mot ytterligere mental sykdom på lang sikt. Spesielt kan man se hvordan musikkterapi kan øke livskvaliteten for personer med autisme gjennom felles erfarne nytelser, hevder Schumaker (Schumaker, 2014, s. 122).

Avslutningsvis vil dette si oss noe om verdien av å gi Tom muligheten til utvikle seg gjennom tilrettelagt musikkterapi. Verdien som presenteres i litteraturen gir grunnlag for å tenke at det er gjennom den type arbeid han vil kunne utvikle sin evne til å delta mer relasjonelt med de andre barna senere. Samtidig er det en balansegang; terapien skal gi Tom hjelp til å få ro og jobbe med egen utvikling, men samtidig gi ham muligheter for deltakelse i sosialt liv.

6.3 Case 2 Marie: Skapende musikkaktiviteter

Problemstilling: *Hva kan Marie gjøre for å videreutvikle musikktilbudet på hennes avdeling?*

Marie opplever at hun stadig gjør de samme tingene i musikkstundene sine og har et ønske om å videreutvikle de. Hun er på en avdeling med flere barn med autismediagnosen som hun ønsker å ha med i disse stundene, men det er utfordrende. Da kan vi se på det Sæther trekker fram om eksperimentering og improvisasjon, som han hevder er sentrale aktiviteter i musikk når vi skal arbeide med musikk som inkludering- og utviklingstiltak.

Her kan vi se til kap. 3.9 hvor jeg så på ulike metoder innenfor musikkterapi. Dette kapitlet forteller om musikklek og hvordan varierte lydtkilder kan utgjøre eksperimentfasen i en musikalsk prosess der både tradisjonelle instrumenter og andre lydtkilder blir tatt i bruk. I hverdagssituasjoner kan vi observere barn som spiller på melkeglass, byggeklosser, spader og

bøtter når de leker. Dette kan Marie bygge videre på ved å utforske lyd sammen med barna. Marie kan gå på lyd jakt og samtale om det hun hører (Sæther, 2014, s. 287).

En annen metode jeg så på er improvisasjon. Dette vil være til hjelp for Marie, for som referert i kapittel 3.9 vil partene i dette samspillet improviserer på bakgrunn av hverandres utspill. Disse improvisasjonene er gjerne av musikalsk karakter, der det handler om rytme, dynamikk, tonehøyde, klang og tempo. Når disse musikalske grunnelementene oppleves og uttrykkes i forhold til følelser, kan lyd bli musikk. Barn viser sin kompetanse i improvisasjon gjennom spontansangen.

Med dette som utgangspunkt hevder Sæther at vi kan bruke barns egne erfaringer med improvisering for å legge til rette for komponering i barnehagen. Komponering betegner Sæther som det å sette sammen lyder til en meningsfylt helhet. Med utgangspunkt i for eksempel en fortelling kan barna la seg inspirere til lyd-eksperimentering og improvisasjon (Sæther, 2014, s. 287). Dette kan være noe Marie kan jobbe videre med, men det er viktig å se verdien i det hun allerede gjør sammen med barna.

Her er det også viktig å tenke at arbeidsmetodene innen musikkterapi ikke bare er til bruk i musikkterapi, men noe som Marie også kan ta med seg inn i barnehagehverdagen hennes. Det vil være nyttig å tenke at det spesialpedagogiske arbeidet hun gjør også kan være nyttig for en hel barnegruppe, at hun ikke behøver å tenke at noen ting ikke vil være nyttig for alle.

Selvsagt er det enkelte som vil ha større utbytte av øvelser som har egenskaper som fremmer utvikling, men alle barn vil ha glede av en variert musikkstund med spennende former. Dette vil også gi rom for samspill mellom de funksjonsfriske og de autistiske barna på hennes avdeling, som jeg tidligere har vist til sett på at har verdi. Litteraturen vi har sett på i denne oppgaven viser at musikk fungerer som en inngangsport, og en arena de autistiske barna vil kunne delta på. Mediet musikk er mer åpent og har rom for spontanitet, impulser og ulike former.

Rammeplanen for barnehagen sier at personalet skal motivere barna til å uttrykke seg gjennom musikk. Det Marie har satt i gang av aktiviteter og hennes engasjement utfyller allerede disse forventningene. Det er en underliggende holdning hos de andre ansatte i casen av at musikk krever høy kompetanse hos barnehagen og at for å ha gode, verdifulle

musikkstunder så må det være av høy kvalitet. Hvis vi tar Sæther sitt eksempel med at musikk kan være så enkelt som å spille på melkeglass eller en lydjakkt på avdelingen, så er dette noe alle de andre ansatte vil kunne bidra på og med de evnene de allerede har. Å skifte perspektiv og holdning rundt musikk vil være til hjelp for Marie og de andre ansatte på hennes avdeling og kanskje kunne gi mer eierskap til flere ansatte.

Avsluttende så er Marie godt i gang med musikkarbeidet på hennes avdeling og hun virker engasjert i jobben hun gjør. Om hun ønsker å få med seg flere inn i arbeide, som kan støtte henne og hjelpe når stundene blir kaotiske så kan kanskje løsningen være å snakke om det på et personalmøte. Ved at Marie lufter hvilke forventninger hun har til disse stundene med sine kolleger, og ved at hun forklare at det ikke handler om å være så veldig kompetent Det skal ikke så mye til, for eksempel en temauke eller lignende kan sette musikken på agendaen og gi flere muligheten til å komme med innspill til hva de ønsker å bidra med.

6.4 Felles drøfting

Det jeg tydelig ser i drøftingen av begge disse casene er at ansvaret ligger mye på barnehagen for å ivareta og opprettholde barns musikalitet. Dette er fordi at vi ikke kan forvente at foreldrene skal ha kapasitet eller evnen til denne opprettholdningen, men også fordi barnehagen har et ansvar overfor loven og barnehagens rammeplan. Det positive med det ansvaret bygger på hvilken verdi musikken har. I begge casene leser vi om foreldre og barnehagelærere som ser det som en enorm ressurs og litteraturen viser også tydelig hvilken effekt det har.

Likevel kan jeg også se at et slikt ansvar oppleves tid- og energikrevende hos barnehagelæreren Marie. I tillegg er dette en aktivitet som kan koste penger; familien til Tom har en del instrumenter, men rett utstyr er det kanskje ikke alle som har tilgang på, både når det kommer til i barnehagen og i hjemmet. Kan det tenkes at løsningen her er å utruste foreldre bedre? Finnes det gode, billige løsninger som de kan brukes hjemme, og finnes det tiltak barnehagen kunne tatt i forhold til dette?

For å kunne gjøre musikk til en tilgjengelig ressurs for alle barn og alle familier er det kanskje nødvendig å tenke litt nytt om hva som egentlig faller innenfor kategorien musikk. Man tenker jo kanskje at det er noe som krever kvalitet, slik flere av barnehagelærerne på

Marie sin avdeling. Som tidligere referert kan musikk være alt fra en klirrende kopp til et rytmisk slag i et bord. Med denne tilnærmingen til musikk vil den gjøres mer tilgjengelig og ikke så komplisert.

7.1 Drøfting av litteratur og case

Igjennom litteratursøk, case og drøfting har jeg i denne oppgaven fått et innblikk i musikken som ressurs i spesialpedagogisk arbeid i barnehagen. Det har vist seg i min forskning at musikk har mange egenskaper som utgjør dens evne til å bety en forskjell for denne barnegruppens utfoldelse og utvikling. Likevel ser jeg at det er et arbeid som krever tett oppfølging av spesialpedagog, musikkterapeut, familie og barnehage. Metodene krever planlegging og hvert barn sin situasjon ser ulik ut, veier da verdien av musikk opp for innsatsen alle parter må legge inn?

Samtlige forskere innenfor spesialpedagogikk og musikkterapi som jeg har referert til i denne oppgaven har sammenlagt vist at musikk er rik på egenskaper som gir muligheter for utvikling i form av bevegelse, språk, relasjonell samhandling og har en emosjonell verdi. Samtlige forskere og musikkterapeuter er tatt i bruk for å underbygge dette. Til sammen ser jeg at dette bygger opp til en oppfatning av musikk som noe av høy nytteverdi for barnehagene, men også som et helsefremmende verktøy i annen sammenheng. Musikk kommer også med i rammeplanen for barnehagen, noe som også sier oss noe om musikkens status og verdi.

Utfordringen med musikkarbeid i barnehagen er at det krever ressurser. Mange barn har krav på spesialpedagogisk hjelp, men det er et vist antall timer til uken og utover det stopper gjerne musikkbruken. Det er ikke alltid kapasitet til å kunne gi mer på avdelingen, selv om man skulle ønske det var det. Arbeidet som gjøres med gruppen autistiske barn viser seg også å være spesielt krevende. Dette er en gruppe barn som kan variere veldig i type påvirkning av diagnosen og vil kreve veldig ulikt mengde hjelp.

Jeg har også sett i litteraturen at flere stiller seg kritisk til om spesialpedagogiske arbeidsmetoder er isolerende eller skjærmede. Dette kommer også til syne i casen som noe barnehagen bekymrer seg for. Derimot ser jeg i litteraturen at det likevel er en verdi i et

tilrettelagt tilbud som musikkterapi. Om barnet stadig skal utfordres på de funksjonsfriske barnas premisser vil han aldri kunne meste.

Casene sier også noe om mangelen på kunnskap om kvaliteten på musikkarbeidet. Ansatte bekymrer seg for om de skal kunne klare å møte forventningene og føler på at musikkarbeid krever en viss kompetanse. Litteraturen var da med på å fortelle oss noe om hvordan vi kan skifte perspektiv og se de små øyeblikkene som verdifulle.

Alt i alt forteller både litteraturen og casene oss noe om verdien av musikk, de samsvarer på at musikken har evner som vi ikke kan finne andre steder. Det jeg oppdager er jo kanskje at det er utfordrende å få et slikt spesialpedagogisk arbeid med musikk til å gå rundt uten nok ressurser, men om det er verdt det, vil vi kunne se tydelige svar på sammenlagt.

8.1 Konklusjon

Jeg har gjennom denne bacheloroppgaven funnet grunnlag for hvordan musikk fungerer som en ressurs i barnehagen for barn med autisme. I oppgaven har jeg fått et innblikk i hvilke metoder, former og redskaper som brukes i dette arbeidet og hvilken funksjon de har. Jeg har sett på diagnosen og hvordan den preger et barn, som har vist noe om hvor omfattende et spesialpedagogisk arbeid er. Oppgaven har vist hvilken verdi musikken har og jeg har fått intervjuet flere som har opplevd det som med på å øke deres livskvalitet.

I de første kapitlene har jeg sett på det ulike synet på spesialpedagogisk arbeid og metoder som gjøres med denne barnegruppen. Musikkterapi har vist seg å være en mye brukt metode innenfor akkurat dette, og vi har sett at det er en virkningsfull metode. Ruud sier at det er vist at metoden har gitt funksjonshemmede økt håp og motivasjon, motvirker depresjon og bedrer selvfølelse (Ruud, 2022). Vi har også sett på hva vi legger i musikalitet og hvordan vil denne gruppen kunne bidra. Oppgaven viser at musikken er som en åpen dør som alle får plass i, siden den ikke krever så masse og gir rom for tolkning.

Møte med litteratur og forskning rundt denne tematikken viser at arbeidet som gjøres med denne gruppen barn er viktig. Jeg har likevel sett noe kritikk til metodene som brukes, flere mener denne barnegruppen blir stadig for isolert og utestengt. Jeg har sett på en kronikk av

Bjørnbak, Berle og Bergseng som er tydelige på hvilken effekt det vil ha å isolere denne gruppen over lengre tid og mener at alle barn burde være sammen, ikke tas ut av felleskapet.

Derimot gjennom ulik litteratur i denne oppgaven ser vi at denne typen arbeid, som ofte gjøres utenfor felleskapet har enorm verdi for den enkelte. Jeg har sett at en løsning kan være å bruke musikk som både et utviklingstiltak for barnet, men også et inkluderingstiltak. Vi har sett på to caser, en hvor Tom opplever denne problematikken med å ikke alltid være sammen med resten av barnegruppen, noe barnehagen bekymrer seg for om er greit. Men musikkterapeut Schumaker sier at musikkterapien fokuserer på den emosjonelle utviklingen og dermed evnen til relasjon, som vil gi han flere sjanser etter hvert til å kunne delta relasjonelt, noe han egentlig ikke vil få til uten hjelp (Schumaker, 2014).

Avsluttende så besvarer oppgaven problemstillingen gjennom å se på hvordan musikken brukes i barnehagen i dag og hvilke metoder som brukes. Jeg har gjennom denne oppgaven fått et svar på hvilke utfordringer denne typen arbeid medbringer, men også hvilken enorm verdi musikken har i utviklingssammenheng, som kommunikasjonsferdigheter og motoriske utviklinger.

9.1 Litteraturliste

- Backer, J. D., & Sutton, J. (2014). Introduction. i J. D. Backer, & J. Sutton, *The music in music therapy* (s. 16). Jessica Kinglsey Publishers.
- Berg, A. (2018). *Rytmens pedagogikk*. Pedagogisk forum.
- Bergsland, M. D., & Jæger, H. (2014). Bacheloroppgaven. I M. D. Bergsland, & H. Jæger, *Bacheloroppgaven i barnehagelærer utdanningen* (s. 80). Cappelen Damm Akademisk.
- Bjørnbak, S., Berle, R., & Heimstad-Bergseng, C. (2021, August 2021). Vi må slutte å ta barn ut av fellesskapet i klasserommet! *Forskersonen.no*. Hentet fra:
<https://forskersonen.no/barn-og-ungdom-kronikk-meninger/vi-ma-slutte-a-ta-barn-ut-av-fellesskapet-i-klasserommet/1901757>
- Fugle, G. K. (2012). *Rytmen mellom oss*. SKALD.
- Gjøvsund, P., & Huseby, R. (2000). *Alle inkludert*. NKS-Forlaget.
- Haugen, T., & Skjerdingstad, K. I. (2018). Introduction. I T. Haugen, & K. I. Skjerdingstad, *Children and Young People, Aesthetics and Special Needs* (s. 9). VIDARFORLAGET.
- Hvidsten, B. I. (2014). Spesialpedagogikkens overordnede mål. I B. I. Hvidsten, *Spesialpedagogikk i barnehagen* (s. 17). fagbokforlaget.
- Jakobsen, S. E. (2016, Mars 30). Funksjonshemmede unge faller mer og mer utenfor. *Forskning.no*. hentet fra:
<https://forskning.no/sprak-barn-og-ungdom-skole-og-utdanning/funksjonshemmede-unge-faller-mer-og-mer-utenfor/429647>
- Jamouchi, S. (2018). Performance Art and Creative Agency - Meeting Children in Other Ways. I T. Haugen, & K. I. Skjerdingstad, *Children and Young People, Aesthetics and Special Needs* (s. 259). VIDARFORLAGET.

Løkken, G., & Søbstad, F. (2013). *Observasjon og intervju i barnehagen*.

universitetsforlaget.

Meland, I. (2018). Connecting Patterns in Patterns wick Connect - Philosophical Aesthetics, Aesthetic Pedagogy. I T. Haugen, & K. I. Skjerdingsstad, *Children and Young People, Aesthetics and Special Needs* (s. 29). VIDARFORLAGET.

Mørland, B. (2014). Barnehagen - en del av det profesjonelle støtte- og hjelpeapparatet. I P. Sjøvik, *En barnehage for alle* (s. 88). univeristetsforlaget.

Nordøen, B., & Laberg, K. E. (2014). Autismespekterforstyrrelser - utfordringer i barnehagen. In B. I. Hvidsten, *Spesialpedagoikk i barnehagen* (s. 264). Fagbokforlaget.

Rolvjord, R. (2002). *Når musikken blir språk*. Unipub forlag.

Ruud, E. (2001). *Varme øyeblikk*. unipub.

Ruud, E. (2022, april 08). *Store Norske Leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/musikkterapi>

Schumaker, K. (2014). Music Therapy for Pervasive Development Disorders, Especially Autism . In J. D. Backer, & J. Sutton, *The music in Music Therapy* (s. 122). Jessica Kingsley Publishers.

Sjøvik, P. (2014). En barnehage for alle med mangfold som ressurs. I P. Sjøvik, *En barnehage for alle* (3.utg) (s. 39). Universitetsforlaget.

Sæther, M. (2014). "Musisering og inkludering." I P. Sjøvik, *En barnehage for alle* (s. 290). universitetsforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplanen for barnehagen*. Hentet fra:

<https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Vestad, I. L. (2012). "Da er jeg liksom glad..." Om musikk og livskraft i et barnekulturperspektiv. I G. Trondalen, & K. Stensæth, *Barn, Musikk, Helse* (s. 127).

NHM-publikasjoner.

Weidle, B. (2022, Mai 9). *Store norske leksikon*. Hentet fra: <https://sml.snl.no/autisme>

10.1 Vedlegg

10.2 Vedlegg 1 - Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Hvordan kan musikk være en ressurs i spesialpedagogisk arbeid med autistiske barn i barnehagen”?

Mitt navn er kandidat 436 og jeg er barnehagelærerstudent ved Høgskulen på Vestlandet. Jeg engasjerer meg i musikk og ønsker et innblikk i hvordan musikken kan være til hjelp i spesialpedagogisk arbeid. Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvilken verdi og effekt musikk har på arbeidet med autistiske barn i barnehagen. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Gjennom denne kvalitative studien ønsker jeg å undersøke hvordan musikk kan være til ressurs for barnehagen samt hvilke erfaringer barnehagen har med å arbeide med autistiske barn og musikk. Oppgaven vil analysere hvordan barnehagen kan jobbe med musikk med denne delen av barnegruppen, også om hvilken effekt slikt arbeid har hatt/vil ha. Oppgaven skal belyse det spesialpedagogiske arbeidet som gjøres med autistiske barn, som for eksempel musikkterapi og andre relevante metoder.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskulen på Vestlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du har blitt utvalgt for ditt arbeid med barn i barnehagen med autisme. Du er også utvalgt for din forelder relasjon til barn med autisme, eller er du selv en voksen med autisme. Det er tre kandidater i utvalget.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du stiller til et intervju. Det vil ta deg ca. 45 minutter. Intervjuet inneholder spørsmål om dine erfaringer med musikkterapi, musikkaktiviteter, musikk for autistiske barn og verdien av slikt arbeid. Dine svar blir notert under intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *Det er bare student og veileder som vil ha tilgang til svarene fra intervjuet.*
- *Det er bare student som vil ha tilgang på ditt navn og kontaktopplysninger. Navnet ditt vil erstattes med fiktivt navn i selve intervju notatene, veileder eller andre får ikke tilgang på det ekte navnet eller kontaktopplysningene dine.*

Deltakere vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon og svarene fra intervjuet vil ikke i sin helhet bli publisert, det vil kun brukes som utgangspunkt for å besvare min problemstilling og utformingen av casene studenten presenterer i oppgaven.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 25. 05. 2022. Etter prosjektslutt vil datamaterialet slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskulen på Vestlandet ved Anna Blekastad Watson
anna.blekastad.watson@hvl.no, +47 92 05 02 17
- Personverntjenester, epost: (personverntjenester@sikt.no) telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Anna Blekastad Watson

Kandidat 436

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Hvordan kan musikk være en ressurs i spesialpedagogisk arbeid med autistiske barn i barnehagen?», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- Å delta i Intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

10.3 Vedlegg 2 - Intervjueguide

Intervjuguide/Informasjonsbrev

Student: Kandidat 436

Bergen den 28. mars. 2022

Institusjon: Høgskulen på Vestlandet

Fakultet for lærarutdanning, kultur og idrett

Fag: Kunstfaglig arbeid i barnehagen

Adresse: Inndalsveien 28, 5063 Bergen

Epost:

Telefon:

Veileder: Anna Blekastad Watson

Epost: Anna.Blekastad.Watson@hvl.no

Telefon: +47 920 50 217

Informasjonsbrev om bacheloroppgave i barnehagelærer:

Tittel: ” Hvordan kan musikk være en ressurs i spesialpedagogisk arbeid med autistiske barn i barnehagen”?

Om prosjektet:

Mitt navn er kandidat 436 og jeg er bachelorstudent i barnehagelærer ved Høgskulen på Vestlandet. Dette prosjektet startet våren 2022 og skal nå avsluttes med innlevering av bacheloroppgave 25.05. Gjennom denne studien vil jeg undersøke hvordan musikk kan være til ressurs for barnehagen samt hvilke erfaringer barnehagen har med å arbeide med autistiske barn og musikk. Oppgaven vil analysere hvordan barnehagen kan jobbe med musikk med denne delen av

barnegruppen, også om hvordan effekt slikt arbeid har hatt/vil ha. I oppgaven ønsker jeg å belyse det spesialpedagogiske arbeidet som gjøres med autistiske barn, som for eksempel musikkterapi og andre metoder som kan være relevante.

Jeg håper at du/dere vil være med på en samtale/intervju om dette?

Generell intervjuguide:

I intervjuene vil spørsmålene være tilknyttet de følgende:

- Din erfaring med musikk i barnehagen og hjemmet
- Din erfaring med bruk av musikk med autistiske barn
- Verdien og effekten av musikk/musikkterapi
- Hva musikk har betydd for deg/ditt barn

Intervju teknisk:

Under intervjuet tas det notater som vil være anonymisert. Det vil bli slettet etter prosjektets avsluttning 25.05.

Frivillig deltakelse:

Det er frivillig å delta i dette prosjektet. Du har rett til å trekke deg fra prosjektet om du ikke lenger ønsker å ta del. Før intervjuet begynner ønsker jeg at du samtykker til deltagelsen.

Samtykkeerklæring:

Jeg har lest og forstått informasjonen over og gir mitt samtykke til å delta i intervjuet:

Sted/Dato Signatur
